

יחידת
"הארץ הטובה"
סיכום לבגרות
תנ"ך ממ"ד כתה יב'
5 יחידות

דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

הקדמה:

הביטוי הארץ הטובה ייחודי לארץ ישראל ומופיע בעיקר בחומש דברים.

ביחידה זו נברר :

א. במה מתייחדת "הארץ הטובה" בהשוואה למצרים והמדבר (מקומות המוכרים לעם ישראל).

ב. מדוע מבקש ומתאווה משה לעבור ולראות את הארץ?

ג. מהו האתגר המיוחד שמציבה ארץ ישראל בפני הנוחלים אותה? כיצד משה מכין אתה עם לאתגר זה?

הערה:

ביחידה זאת נלמד מספר דברים :

פרקים ח', יא' המתארים את טובה של הארץ ליושבים עליה, השפע של הארץ והחששות מהנובעים ממנו.

פרק ו' (יי-יג') (תלמידי חמש יחידות), טובת הארץ ואזהרה מהסכנות שבכך.

פרק ג' (כג'-כט'), תחנוניו של משה לעבור ולראות את הארץ הטובה.

הערה:

הפרקים נלמדים שלא לפי הסדר, בתחילה נלמד את פרק ח' לאחר מכן את פרק יא' לאחריו את פרק ג' ובסוף את פרק ו'. המעוניינים יכולים ללמוד את הפרקים לפי הסדר.

דברים פרק ח'

תיאור הקשיים במדבר

א כל-המצוה, אשר אנכי מצוה היום--תשמרון לעשות: למען תחיון ורביתם, ובאתם וירשתם את-הארץ, אשר-נשבע יהוה, לאבותיכם. ב וזכרת את-כל-הדרך, אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה--במדבר: למען ענתך לנסתך, לדעת את-אשר בלבבך התשמר מצותו--אם-לא. ג ויענך, וירעבך, ויאכלך את-המון אשר לא-ידעת, ולא ידעון אבותיך: למען הודיעך, כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם--כי על-כל-מוצא פי-יהוה, יחיה האדם. ד שמלתך לא בלתה, מעליך, ורגלך, לא בצקה--זה, ארבעים שנה. ה וידעת, עם-לבבך: כי כאשר ייסר איש את-בנו, יהוה אלהיך, מיסרך. ו ושמרת, את-מצות יהוה אלהיך, ללכת בדרכיו, וליראה אתו

הערה:

פסוקים אלו תחומים בתוך מסגרת, בה אנו מצווים לשמור את התורה:

פס' א' "כל-המצוה, אשר אנכי מצוה היום--תשמרון לעשות"

פס' ו' " ושמרת, את-מצות יהוה אלהיך, ללכת בדרכיו, וליראה אתו"

הערה:

א כל-המצוה, אשר אנכי מצוה היום--תשמרון לעשות: למען תחיון ורביתם, ובאתם וירשתם את-הארץ, אשר-נשבע יהוה, לאבותיכם

הנימוק לשמירת המצוות הוא על מנת לזכות ולרשת את ארץ ישראל

הערה:

ב וזכרת את-כל-הדרך, אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה--במדבר...

זכירת הדרך הארוכה במדבר, והניסיונות בהם העמיד אותנו ה', תסייע לעם ישראל לשמור על המצוות.

שאלה:

מהו הניסיונות שניסה הקב"ה את בניי בדרך הארוכה במדבר?

תשובת הרמב"ן:

ניסיון ראשון:

רמב"ן פס' ב':

טעם למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא **כי היה ניסיון גדול להם שלא ידעו עצה לנפשם ויכנסו במדבר הגדול לא מקום לחם ואין בידם כלום מן המן אבל ירד דבר יום ביומו וחס השמש ונמס וירעבו אליו מאד וכל זה עשו לשמור מצות השם ללכת כאשר יצוה** והשם היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם אבל הביאם בניסיון הזה כי ממנו יודע שישמרו מצותיו לעולם

בני ישראל יצאו ממצרים למדבר שאין בו אוכל, והמן שהיה מזונם בכל יום נמס ולא נשמר ליום הבא. והיו צרכים לבטוח בה' שידאג להם למזון ולהמשיך ולקיים את מצוותיו.

ניסיון שני:

רמב"ן פס' ג':

"**וטעם אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך - "כי לא ידעת במן שתוכלו לחיות בו ימים רבים ולא הגיע אליכם כן בקבלה מאבותיכם**"

בני ישראל לא הכירו את המן מהו? האם זה מזון שניתן לאכול ממנו זמן רב ולהישאר בראים? והיו צרכים לסמוך על הקב"ה שניתן לאכול מהמן, ולהמשיך ולקיים את מצוותיו.

לסיכום:

לפי הרמב"ן, מטרת הניסיון הייתה לצור בעם ישראל **נכונות לקיים את מצוות ה'** **בכל זמן ובכל מצב**. (גם שיש חוסר ודאות וקשיים כמו שהיה להם בדרך הארוכה במדבר), לבטוח בה', ולזכור שאם הם ישמרו על המצוות, ה' יסייע להם.

תשובת ספורנו:

לְנִסְתָּךְ, אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ בְּהִשְׁיֵגְךָ לֶחֶם וְשִׂמְלָה שְׁלֵא בְּצַעַר .

במדבר עם ישראל קבל את כל צרכי החיים ללא מאמץ, הניסיון לפי הספורנו הוא, האם גם במצב של רוחה, כאשר עם ישראל לא מרגיש מחסור ותלות בה', האם ימשיכו לקיים את המצוות.

לסיכום:

הניסיון בדרך הארוכה:

ספורנו	רמב"ן
ניסיון של אמונה להי' במצב של רוחה, בו אין דאגה וכל צורכי החיים ניתנים ללא מאמץ.	ניסיון של אמונה בה' בשעות קשות ובמצב של חוסר וודאות, להרגיל את העם בקיום המצוות גם בזמנים קשים.

הערה:

חיים מלאים התמודדות וקשיים וגם חיים ללא שום קושי, מעמדים בפני האדם ניסיונות אמונה

פסוק ג':

וַיַּעֲבֹד, וַיִּרְעֹב, וַיֹּאכְלֵךְ אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ, וְלֹא יָדְעוֹן אֲבֹתֶיךָ: לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ, כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לִבְדוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם-- כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִי-יִהְיֶה, יַחֲיֶה הָאָדָם

שאלה:

מה המטרה של ה' בכך שישראל אכלו את המן במדבר?

תשובה:

מטרת המן הייתה להקנות בעם ישראל את מידת ה**ביטחון בה'**, ולחנך את העם שכל קיומנו תלוי בה' **(כי על-כל-מוצא פי-יהיה, יחיה האדם)**

נס המן השגרתי והקבוע, מנוגד לניסים הגדולים והחד פעמיים כמו קריעת ים סוף, שבאו לתת מענה לצורך חד פעמי, כוחו הוא דווקא בכך שהוא ניתן לצורך תמידי יומיומי, לצורכי החיים הבסיסיים.

פסוק ה':

ה וַיִּדְעֶתָ, עִם-לִבְבְּךָ: כִּי, כָּאִשׁוֹר יַיִסֵּר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ, יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ, מֵיִסְרְךָ

הערה:

משה רבינו מדמה את הייסורים שה' מייסר את עם ישראל, לייסורים שהאב מייסר את בנו, מדימוי זה נלמד:

כמו שאב המייסר את בנו איננו מתכוון לפגוע בו, אלא לחנכו, כך מטרת הייסורים שה' נותן לבני ישראל איננה לפגוע בהם, אלא לחנכם.

הערה:

רמב"ן: מתחלה בעיניו המדבר וניסיון המן, שתערב לנפשך טובת הארץ ופירותיה,

משה מדבר על הייסורים שייסר ה' את בני ישראל במדבר.

מטרת הייסורים הייתה לחזק את העם ולהכינם לכניסתם לארץ ישראל.

הארץ הטובה

ז. כי יהוה אלהיך, מביאך אל-ארץ טובה: ארץ, נחלי מים--עינת ותהמת, יצאים בבקעה ובהר. ח. ארץ חטה ושערה, וגפן ותאנה ורמון; ארץ-זית שמן, ודבש. ט. ארץ, אשר לא במסכנת תאכל-בה לחם--לא-תחסר כל, בה; ארץ אשר אבניה ברזל, ומהרריה תחצב נחשת. י. ואכלת, ושבעת--ויברכת את-יהוה אלהיך, על-הארץ הטובה אשר נתן-לך.

הערה:

המלה המנחה בפסוקים אלו היא "ארץ"

(מילה מנחה - מילה שחוזרת פעמיים רבות בתוך הקטע ויש לה משמעות, ובכך המילה מנחה אותנו לשים לב לתוכן העיקרי של הקטע).

המילה "ארץ" כתובה 7 פעמיים, המספר שבע מבטא שלמות.

הערה:

הפסוקים מתחילים בביטוי "הארץ הטובה" ומסתיים בביטוי "הארץ הטובה", ללמד אותנו שזהו הנושא המרכזי של הפסוקים – שבחים ויתרונות ארץ ישראל

הערה:

הסבר הספורנו על המעלות שיש בארץ ישראל הכתובות בפס' ז'-ט'

פסוק	הסבר
ז' ארץ, נחלי מים--עינת ותהמת, יצאים בבקעה ובהר	ארץ שיש בה מקורות מים טובים ובריאים, הן לשתיה והן לחקלאות.
ח' ארץ חטה ושערה,	ארץ בה גדלים צורכי המזון הבסיסים.
ארץ-זית שמן, ודבש	ארץ בה גדלים גם מאכלי מותרות ומעדנים.
ט' ארץ, אשר לא במסכנת תאכל-בה לחם--לא-תחסר כל, בה	ארץ שניתן להתפרנס בה בכבוד.
ארץ אשר אבניה ברזל, ומהרריה תחצב נחשת.	ארץ שיש בה אבנים טובות לבניין, ומחצבים המשמשים ליצירת מתכת.

הערה:

פס' ז'-י' מוזכרים המאפיינים הטביעים של הארץ – מקורות מים, גידולי אדמה, ומקורות פרנסה הבאים מהטבע (אבני בניין, מתכת).

מקורות טבעיים אלו מאפשרים חיים טובים בארץ, קיום בכבוד, בנחות ובנחת.

”...לא-תִּחַסֵּר כָּל, בְּה' (פס' ט') – לא חסר דבר בארץ ישראל.

הערה:

שבח שבעת המינים בהם התברכה הארץ:

חיטה ושעורה- לחם לאדם, מאכל לבהמה.

גפן- יין, המלווה את הארוחה.

תאנה- פרי מאכל אשר שמש להמתקת המזון.

רימון- פרי מאכל שניתן להשתמש בו זמן ארוך יחסית.

זית- משמש למאור, לחימום ומשבח את המאכלים.

תמר- פרי המשמש למאכל ולהמתקת המזון.

כל שבעת המינים מתייחדים בערכם התזונתי הגבוה, וביכולת לשמר אותם (צימוקים, דבלים, שמן, תמרים). זהו מאפיין חשוב מאד בארץ שיש בה שנות בצורת. (נשים לב כי ספורנו מחלק בין שני סוגי גידולים: האחד לצורך הבסיסי והשני שהוא מעודן ממנו)

הערה:

ט אֶרֶץ, אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכַּנֹּת תֹּאכַל-בָּהּ לֶחֶם--לֹא-תִּחַסֵּר כָּל, בְּה'; אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרִזָּל, וּמִהַרְרֵיהָ תִּחְצַב נְחֹשֶׁת

חלקו הראשון של הפסוק מתייחס ליכולת של האדם להתפרנס בכבוד בארץ ישראל -אשר לא במסכנות תאכל בה לחם

חלקו השני של הפסוק מתייחס למחצבים שניתן להשתמש בהם ולשכלל את עבודת האדם: נחושת –יצירת כלים שאינם שבירים. ברזל –כלי עבודה וכלי מלחמה.

הערה:

י ואכלת, ושבעת-- וברכת את- יהוה אלהיך, על- הארץ הטבה אשר נתן- לך .

הרמב"ן מביא שני פירושים לרצף המילים :

"ואכלת, ושבעת— וברכת"

א. כשתזכור את עבודת מצרים ועינוי המדבר, כשתאכל, תשבע אז באופן טבעי תרצה לברך

ב. אם תאכל ותשבע אתה מצווה לברך

אזהרה משכחת הנסים שאירעו בתקופת המדבר

י ואכלת, ושבעת-- וברכת את- יהוה אלהיך, על- הארץ הטבה אשר נתן- לך .
יא השמר לך, פן- תשכח את- יהוה אלהיך, לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו,
אשר אנכי מצוך היום

הערה:

פסי' יא'- יח' עוסקים באזהרה משכחת הנסים שאירעו בתקופת המדבר,
פסי' י' השייך לנושא פירוט "שבח הארץ" מתאר מצב של רווחה " ואכלת ושבעת",
יש קשר בין מצב הרווחה לבין האזהרה מפני שכחת ה',
ההצלחה ממלאת את האדם בתחושה של עוצמה, ומביאה אותו לידי גאווה ושכחת
ה'.

יא השמר לך, פן-תשפח את-יהוה אלהיך, לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו, אשר אנכי מצוך היום. יב פן-תאכל, ושבעת; ובתים טבים תבנה, וישבת. יג ובקרד וצאנד ירבנו, וכסף וזהב ירבה-לך; וכל אשר-לך, ירבה. יד ורם, לבבך; ושכחת את-יהוה אלהיך, המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. טו המוליכך במדבר הגדל והנורא, נחש שרף ועקרב, וצמאון, אשר אין-מים; המוציא לך מים, מצור החלמיש. טז המאכלך מן במדבר, אשר לא-ידעון אבתיך: למען ענתך, ולמען נסתך-להיטבך, באחרייך. יז ואמרת, בלבבך: כחי ועצם ידי, עשה לי את-החיל הזה. יח וזכרת, את-יהוה אלהיך--כי הוא הנתן לך פח, לעשות חיל: למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתיך, כיום הזה

הערה:

הגורמים לשכחת ה' לאחר הכניסה לארץ ישראל :

מצב כלכלי טוב-

יב"פן-תאכל, ושבעת; ובתים טבים תבנה, וישבת. יג ובקרד וצאנד ירבנו, וכסף וזהב ירבה-לך; וכל אשר-לך, ירבה"

גאוה-

יד "ורם, לבבך; ושכחת את-יהוה אלהיך..."
יז "ואמרת, בלבבך: כחי ועצם ידי, עשה לי את-החיל הזה"

הערה:

כל הפעולות המפורטות בפסוקים יד-טז, הן פעולות שיכולת להעשות רק על ידי ה' ולא על ידי בן-אדם:

יד... המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. טו המוליכך במדבר הגדל והנורא, נחש שרף ועקרב, וצמאון, אשר אין-מים; המוציא לך מים, מצור החלמיש. טז המאכלך מן במדבר, אשר לא-ידעון אבתיך

למדנו שכמו שברור שפעולות אלו נעשו על ידי ה', כך גם צרכים אנו להרגיש בהצלחתנו בארץ שנובעת בזכות ה' ולא מכוחו העצמי של האדם.

. יט והיה, אם-שכח תשפח את-יהוה אלהיך, והלכת אחרי אלהים אחרים, ועבדתם והשתחית להם--העדתי בכם היום, כי אבד תאבדון. כ פגוים, אשר יהוה מאביד מפניכם--פן, תאבדון: עקב לא תשמעון, בקול יהוה אלהיכם.

הערה:

הפרק מסתיים באזהרה שאם נשכח את ה' אלוקינו ונעבוד עבודה זרה, נענש באובדן, בדומה למה שקרה לגויים שישבו בארץ ישראל לפני שנכבשה על ידי בני ישראל.

פרק יא

א. ואהבת, את יהוה אלהיך; ושמרת משמרתו, וחקתיו ומשפטיו ומצותיו--כל-הימים. ב וידעתם, היום, כי לא את-בניכם אשר לא-ידעו ואשר לא-ראו, את-מוסר יהוה אלהיכם: את-גדלו--את-ידו החזקה, וזרעו הנטויה. ג ואת-אתתיו, ואת-מעשיו, אשר עשה, בתוך מצרים--לפרעה מלך-מצרים, ולכל-ארצו. ד ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו, אשר הציף את-מי ים-סוף על-פניהם, בַרְדָּפִס, אחריכם; ויאבדם יהוה, עד היום הזה. ה ואשר עשה לכם, במדבר, עד-באכם, עד-המקום הזה. ו ואשר עשה לדתן ולאבירם, בני אליאב בן-ראובן, אשר פצתה הארץ את-פיה, ותבלעם ואת-בתיהם ואת-אהליהם--ואת כל-היָקוּם אשר ברגליהם, בקרב כל-ישראל. ז כי עיניכם הראת, את-כל-מעשה יהוה הגדל, אשר, עשה. ח ושמרתם, את-כל-המצוה, אשר אנכי מצוה, היום--למען תחזקו, ובאתם וירשתם את-הארץ, אשר אתם עברים שמה, לרשתה. ט ולמען תאריכו ימים על-האדמה, אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם ולזרעם--ארץ זבת חלב, ודבש.

הערה:

המסר של משה לעם ישראל בפס' א'-ט' הוא :

הקפדה על שמירת המצוות בצורה עקבית ("כל הימים"), תזכה אתכם בירושת הארץ (פס' ח'), ובאריכות ימים (פס' ט').

הערה:

פס' ב' וז' נכתב הכלל:

דור יוצא מצרים ראו נסים בעצמם שבניהם לא יראו.

ב. וידעתם, היום, כי לא את-בניכם אשר לא-ידעו ואשר לא-ראו, את-מוסר יהוה

אלהיכם: את-גדלו--את-ידו החזקה, וזרעו הנטויה

ז. כי עיניכם הראת, את-כל-מעשה יהוה הגדל, אשר, עשה

פס' ג' ד' נכתב הפירוט של הנסים שראו רק דור יוצא מצרים:

עשר המכות

ג ואת-אתתיו, ואת-מעשיו, אשר עשה, בתוך מצרים--לפרעה מלך-מצרים, ולכל-
ארצו

קריעת ים סוף

ד. ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו, אשר הציף את-מי ים-סוף על-פניהם,
ברדפם, אחרים; ויאבדם יהוה, עד היום הזה

הנהגת ה' את בני"י במדבר

ה ואשר עשה לכם, במדבר, עד-באכם, עד-המקום הזה.

הענשת דתן ואבירם-

ו. ואשר עשה לדתן ולאבירם, בני אליאב בן-ראובן, אשר פצתה הארץ את-פיה,
ותבלעם ואת-בתיהם ואת-אהליהם--ואת כל-היקום אשר ברגליהם, בקרב כל-
ישׂראל.

מפס' אלו העם צריך ללמוד על הנהגת ה' בעולם, שבכוחו להעניש את החוטאים,
ולהבין ששמירת המצוות היא שתביא אותם לרשת את הארץ ולהאריך ימים

ארץ ישראל מתוארת בניגוד למצרים

י כי הארץ, אשר אתה בא-שמה לרשתה--לא כארץ מצרים הוא, אשר יצאתם
משם: אשר תזרע את-זרעך, והשקית ברגלך כגון הירק. יא והארץ, אשר אתם
עברים שמה לרשתה--ארץ הרים, ובקעת; למטר השמים, תשטה-מים. יב ארץ,
אשר-יהוה אלהיך דרש אתה: תמיד, עיני יהוה אלהיך בה--מרשית השנה, ועד
אחרית שנה.

הערה:

המילה המנחה בפסוקים אלו היא **"ארץ"**
הנושא המרכזי של הפסוקים הוא הניגוד בין ארץ ישראל וארץ מצרים.

הערה:

"לא כארץ מצרים היא"

לפי רש"י תכלית ההשוואה היא לשבח את ארץ ישראל.

ארץ ישראל	ארץ מצרים	
אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה	וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול להביא מים מהנילוס ולהשקותה.	עמלו של החקלאי
והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי כאחת.	והגידול הצומח נמוך שונה, ולא הגבוה ואתה צריך לעלות המים מן הנמוך לגבוה	יתרונו של הגשם על השקאה מנהר

הרמב"ן:

הרמב"ן אומר שארץ ישראל מיוחדת בכך שיש בה השגחה תמידית של ה',
והגשמים הם המדד להתנהגות עם ישראל.

ארץ ישראל מייצגת את התלות בקב"ה, ומתוך כך את קרבת ה'.

**מצרים מייצגת ביטחון כלכלי יחסי, וכתוצאה מכך- ריחוק מהקב"ה ומתודעת
ההשגחה התמידית.**

הערה:

פירוש הרמב"ן ממשיך את המסר שלמדנו בתחילת הפרק ששמירה על המצוות
מביאה לירושת הארץ ולאריכות ימים, אך ה' מעניש את החוטאים, כפי שעשה
למצרים, לדתן ולאבירם ולבנ"י במדבר.

פירוש הרמב"ן מתאים גם לפס' יג' כא' המסיימים את הפרק, פרשת "והיה אם
שמוע" (הפרשה השנייה שבקריאת שמע), שם מצוין הקשר בין אי שמירה על
המצוות והעונש -עצירת גשמים, וקיום המצוות המביא לברכה וירדת הגשמים.

רמב"ן	רש"י
השוואה רוחני	השוואה חומרית
כשבנ"י שומרים מצוות ארץ ישראל טובה יותר ממצרים, ושבני ישראל חוטאים מצרים טובה מארץ ישראל.	ארץ ישראל טובה יותר ממצרים

אזהרה לעם ישראל היושב על אדמתו

יג והיה, אם-שמע תשמעו אל-מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם, היום--לאהבה את-יהוה אלהיכם, ולעבדו, בכל-לבבכם, ובכל-נפשכם. יד ונתתי מטר-ארצכם בעתו, יורה ומלקוש; ואספת דגנך, ותירשך ויצהרך. טו ונתתי עשב בשדך, לבהמתך; ואכלת, ושבעת. טז השמרו לכם, פן יפתה לבבכם; וסרתם, ועבדתם אלהים אחרים, והשתחוייתם, להם. יז וחרה אף-יהוה בכם, ועצר את-השמים ולא-יהיה מטר, והאדמה, לא תתן את-יבולה; ואבדתם מהרה, מעל הארץ הטבה, אשר יהוה, נתן לכם. יח ושמתם את-דברי אלה, על-לבבכם ועל-נפשכם; וקשרתם אתם לאות על-ידיכם, והיו לטוטפת בין עיניכם. יט ולמדתם אתם את-בניכם, לדבר בם, בשבתך בביתך ובילכתך בדרך, ובשכבך ובקומך. כ וכתבתם על-מזוזות ביתך, ובשעריך. כא למען ירבו ימיכם, וימי בניכם, על האדמה, אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם--כימי השמים, על-הארץ.

הערה:

פירוש הרמב"ן הרואה את שבח ארץ ישראל, שהיא מיוחדת בכך שיש בה השגחה תמידית של ה', והגשמים הם המדד להתנהגות עם ישראל.

ארץ ישראל מייצגת את התלות בקב"ה, ומתוך כך את קרבת ה'.

מחבר בין שלושת חלקי הפרק, החלק העוסק בעבר, החלק העוסק בטיבה של ארץ ישראל והחלק העוסק בעתיד בישיבת עם ישראל על אדמתו (פרשת והיה אם שמוע).

הערה:

י כי הארץ, אשר אתה בא-שמה לרשתה--לא כארץ מצרים הוא, אשר יצאתם משם: אשר תזרע את-זרעך, והשקית בגלך כגון הירק

אבן עזרא פסי יז'

כי הארץ-

הנה טעם אחר שאתם חייבים לשמור מצותיו, כי הארץ איננה כארץ מצרים, רק יש לה צורך אל השנה לשום השם עינו עליה. והטעם בדרך משל, כאדם שיראה כל מה שהיא צריכה ויתן הכל בעתו.

מפרש את פסי י' כפשט הכתובים, על מנת שלא תחטאו ותגלו מן הארץ הטובה שימו הדברים האלה על לבבכם.

”והיה אם שמע תשמעו”

יג והיה, אם-שמע תשמעו אל-מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם, היום--לאהבה את-יהוה אלהיכם, ולעבדו, בכל-לבבכם, ובכל-נפשכם. יד ונתתי מטר-ארצכם בעתו, יורה ומלקוש; ואספת דגנך, ותירשך ויצהרך. טו ונתתי עשב בשדך, לבהמתך; ואכלת, ושבעת. טז השמרו לכם, פן יפתה לבבכם; וסרתם, ועבדתם אלהים אחרים, והשתחיתם, להם. יז וחרה אף-יהוה בכם, ועצר את-השמים ולא-יהיה מטר, והאדמה, לא תתן את-יבולה; ואבדתם מהרה, מעל הארץ הטבה, אשר יהוה, נתן לכם. יח ושמתם את-דברי אלה, על-לבבכם ועל-נפשכם; וקשרתם אתם לאות על-ידיכם, והיו לטוטפת בין עיניכם. יט ולמדתם אתם את-בניכם, לדבר בם, בשבתך בביתך ובילכתך בדרךך, ובשכבך ובקומך. כ וכתבתם על-מזוזות ביתך, ובשעריך. כא למען ירבו ימיכם, וימי בניכם, על האדמה, אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם--כימי השמים, על-הארץ.

הערה:

בפסוקים אלו מתואר העתיד, ובהם אזהרה לעם ישראל היושב בארץ ישראל – כל עוד תשמרו על המצוות יהיו לכם גשמי ברכה והארץ תתן את יבולה, אך אם לא תשמרו את המצוות תענשו בעצירת גשמים ובבצורת.

הערה:

הפרק מחולק לשלושה חלקים :

מחויבות כללית לשמירת המצוות	פסי' אי-טי'
הארץ הטובה- המיוחד בארץ בשני תחומים: א. המים בארץ באים מהגשם. ב. השגחת ה' המיוחדת	פסי' יי-יב'
הקשר בין שמירת המצוות וירדת הגשמים	פסי' יג'-כא'

הקשר בין הנושאים המופעים בפרק:

1. החלק השלישי, פסי' יג'-כא' מקשרים בין שני חלקי הפרק הראשונים-

קיום המצוות בארץ ישראל גורם להתגלות השגחת ה' הבאה לידי ביטוי בירידת הגשמים.

2. פסי' אי-טי' עוסקים בעבר- ציווי על קיום המצוות ללא קשר לארץ ישראל

פסי' יי-יב' מתארים את טיבה של הארץ- שהגשם יורד בה ע"י השגחת ה'.

פסי' יג'-כא' עוסק בעתיד באזהרה לעם ישראל שיקיים את המצוות בזמן שהוא

יושב בארצו.

3. הסבר נוסף מקשר בין שני חלקי הפרקים האחרונים, שבשניהם כתוב רעיון דומה, בפסי' יי-יב' מתוארת תופעת השגחת ה' על גשמי הארץ, בפסי' יג'-כא' מפורט שהגשם בארץ ישראל תלוי בקיום המצוות.

"והיה אם שמוע"- קבלת עול מצוות

הסבר:

קבלת עול מצוות-

קיום המצוות ואמונה בהשגחת ה' הנותן שכר על קיומן ומעניש את החוטאים

הערה:

פרשת "והיה אם שמוע" עוסקת בחיוב שמירת המצוות " וְהָיָה, אִם-שָׁמַעַתְּ אֶת-שְׁמִיעוֹ אֶל-מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם..."

בשכר על שמירתן- " וְנָתַתִּי מִטֶּר-אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ..."

ובעונש שיקבלו העם אם לא ישמרו אותם- " וְחָרָה אֵף-יְהוָה בְּכֶם, וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מִטֶּר..."

טו ונתתי עשב בשדד, לבהמתד; ואכלת, ושבעת. טז השמרו לכם, פן יפתה
לבבכם; וסרתם, ועבדתם אלהים אחרים, והשתחיתם, להם .

הערה:

רש"י "השמרו לכם" - "כיון שתהיו אוכלים ושבעים השמרו לכם שלא תבעטו שאין
אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה..."
רש"י מסביר שהמצב הטוב של שפע כלכלי, המתואר בפס' טו' הוא שעלול לגרום
לחטא.

יז וחרה אף-יהוה בכם, ועצר את-השמים ולא-יהיה מטר, והאדמה, לא תתן
את-יבולה; ואבדתם מהרה, מעל הארץ הטבה, אשר יהוה, נתן לכם .

הערה:

רש"י מסביר, "ואבדתם מהרה" - "על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה
שגרמה לכם לחטוא (ספרי) משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקידו
אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך ולא השגיח הבן ההוא אכל ושתה יותר
מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסיבה נטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי
פלטרין.

הטוב שבארץ גרם לעם ישראל לחטוא, ולכן העונש שלהם יהיה בגרוש מהארץ.

יח ושמתם את-דברי אלה, על-לבבכם ועל-נפשכם; וקשרתם אתם לאות על-
ידיכם, והיו לטוטפת בין עיניכם .

הערה:

רש"י מסביר שהציווי לקיום המצוות בפס' יח', עוסק בזמן שבני ישראל בגלות,
ולמרת שעיקר קיום המצוות הוא בארץ ישראל, חשוב להקפיד על קיום המצוות גם
בגלות, על מנת שלא ישכחו כיצד לקיימם.

"ושמתם את דברי" - "אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצות: הניחו תפילין, עשו
מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו.

פרק ג' (פסוקים כג'-כט')

בקשת משה להיכנס לארץ ישראל

כג וְאַתְּחַנֵּן, אֵל-יְהוָה, בְּעַת הַהוּא, לֵאמֹר. כַּד אֲדַנִּי יְהוָה, אַתָּה הַחֲלוּתָ לְהַרְאוֹת אֶת-
עַבְדְּךָ, אֶת-גְּדֻלְךָ, וְאֶת-יְדָדְךָ הַחֲזָקָה--אֲשֶׁר מִי-אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ, אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ
וּכְגִבוּרֹתֶיךָ. כֹּה אֶעֱבְרָה-נָא, וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אֲשֶׁר, בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: הֲהִרָה הַטּוֹב
הַזֶּה, וְהִלְבֵּנִן. כֹּו וַיַּתְעֲבֹר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם, וְלֹא שָׁמַע אֵלַי; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, רַב-לְךָ--
אֵל-תּוֹסֹף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד, בְּדַבַּר הַזֶּה. כִּז עָלָה רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְשָׂא עֵינַיִךְ יְמִינָה וְצַפְנָה
וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה--וְרָאָה בְּעֵינַיִךְ: כִּי-לֹא תַעֲבֹר, אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. כִּח וְצוּ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ,
וְחִזְקָהוּ וְאַמְצָהוּ: כִּי-הוּא יַעֲבֹר, לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה, וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם, אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּרְאֶה. כֹּט וְנֹשֵׁב בְּגֵיאָא, מוֹל בֵּית פְּעוֹר.

הערה:

משה היה צריך לבקש מה' להיכנס לארץ ישראל, מאחר והוא נענש שלא לא יכנס לארץ.

ז וַיַּדְבֵּר יְהוָה, אֵל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. ח קַח אֶת-הַמַּטֵּה, וְהַקְהֵל אֶת-הָעֵדָה אֶתְּךָ וְאֶהְרֹן
אֶחִיךָ, וְדַבַּרְתֶּם אֶל-הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם, וְנָתַן מִימָיו; וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן-הַסֵּלַע,
וְהִשְׁקִיתָ אֶת-הָעֵדָה וְאֶת-בְּעִירָם. ט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הַמַּטֵּה, מִלִּפְנֵי יְהוָה, פֶּאֶשֶׁר,
צָוָהוּ. י וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן, אֶת-הַקְהָל--אֵל-פְּנֵי הַסֵּלַע; וַיֹּאמֶר לָהֶם, שְׁמַעוּ-נָא
הַמַּרְיָם--הַמֵּן-הַסֵּלַע הַזֶּה, נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם. יא וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ, וַיַּד אֶת-הַסֵּלַע
בְּמַטְהוֹ--פַּעַמַּיִם; וַיִּצְאוּ מַיִם רַבִּים, וַתִּשְׁתַּף הָעֵדָה וּבְעִירָם. יב וַיֹּאמֶר יְהוָה, אֵל-מֹשֶׁה
וְאֵל-אֶהְרֹן, יַעַן לֹא-הֵאֱמַנְתֶּם בִּי, לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל--לָכֵן, לֹא תָבִיאוּ אֶת-
הַקְהָל הַזֶּה, אֵל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר-נָתַתִּי לָהֶם.

הערה: חז"ל מביאים מספר פירושים מדוע אתחנן משה להיכנס לארץ ישראל:

א. רש"י- משה רואה את הארץ כמרכז קדושה של השראת שכינה וכמוקד של קשר בין הקב"ה לעמו, את אותה מעלה רוחנית הוא מחפש.

ב. מסכת סוטה- משה רצה להיכנס לארץ ישראל, על מנת לקיים את כל מצוות התורה, דבר שאפשרי רק בארץ ישראל.

ג. ספורנו-

1. משה בקש להיכנס לארץ ישראל בשביל לסייע ליצירת תשתית רוחנית לקיום עם ישראל בארץ ישראל, ובכך למנוע את הגלות מהארץ, הסיבה איננה אישית, אלא לטובת עם ישראל.

2. משה רצה לעזור לעם ישראל במלחמה נגד גויי הארץ, ולברך את הארץ עבור בני ישראל.

כה אַעבֶרָה-נָא, וְאַרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אֲשֶׁר, בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: הֶהָר הַטּוֹב הַזֶּה, וְהַלְבָּנוֹ .

הערה:

שתי המקומות החשובים שמציינים משה בדבריו הם :

ההר הטוב זה ירושלים

והלבנון זה בית המקדש.

משה רוצה להיכנס לארץ ישראל, בגלל שתי מקומות מרכזים אלו וירושלים ובבית המקדש הינם מקום רוחני מרכזי, ובו ניתן להגיע למעלה רוחנית גבוהה של קשר ישיר עם ה'.

הערה:

הרמב"ן מסביר שתפילת משה נועדה להדגיש לעם ישראל עד כמה הארץ חשובה בעיני משה, והוא התפלל לה' בשביל להיכנס אליה, ובכך יתחנך העם להבין שהם חייבים להקפיד על שמירת כל מצוות ה' בארץ.

כו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם, וְלֹא שָׁמַע אֵלַי; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, רַב-לָךְ--אֵל-תּוֹסֵף דָּבָר אֵלַי עוֹד, בְּדַבַּר הַזֶּה. כִּזְעֵלָה רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְשָׂא עֵינַיִךְ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָה-- וַרְאֵה בְּעֵינַיִךְ: כִּי-לֹא תַעֲבֹר, אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה

שאלה:

האם ה' נענה לבקשותיו של משה?

תשובה:

ה' נענה לתחנוניו של משה באופן חלקי, משה בקש להיכנס לארץ ישראל ולראות אותה- אַעבֶרָה-נָא, וְאַרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אֲשֶׁר, בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: הֶהָר הַטּוֹב הַזֶּה, וְהַלְבָּנוֹ .(פס' כה')

משה לא קבל רשות להיכנס לארץ- "כִּי-לֹא תַעֲבֹר, אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה..."

אך כן קבל רשות לראותה "עֵלָה רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְשָׂא עֵינַיִךְ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָה-- וַרְאֵה בְּעֵינַיִךְ"

הערה:

בספר דברים פרק לד' פס' א'-ד' לפני פטירתו של משה, מקיים ה' את הבטחתו ומצווה על משה לעלות להר נבו, ולראות משם את ארץ ישראל ולמות שם.

דברים פרק ו'

פס' י'-טו'

הקדמה:

את הפרק נלמד בהשוואה בין תיאור המפגש בין עם ישראל וארץ ישראל

בפרק ח' פס' ז'-יח',

ז פי יהוה אלהיך, מביאך אל-ארץ טובה: ארץ, נחלי מים--עינת ותהמת, יצאים בבקעה ובהר. ח ארץ חטה ושערה, וגפן ותאנה ורמון; ארץ-זית שמו, ודבש. ט ארץ, אשר לא במסכנת תאכל-בה לחם--לא-תחסר כל, בה; ארץ אשר אבניה ברזל, ומהרריה תחצב נחשת. י ואכלת, ושבעת--וברכת את-יהוה אלהיך, על-הארץ הטבה אשר נתן-לך. יא השמר לך, פן-תשפח את-יהוה אלהיך, לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו, אשר אנכי מצוה היום. יב פן-תאכל, ושבעת; ובתים טבים תבנה, וישבת. יג ובקרך וצאנך ירבין, וכסף וזהב ירבה-לך; וכל אשר-לך, ירבה. יד ורם, לבבך; ושכחת את-יהוה אלהיך, המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. טו המוליךך במדבר הגדל והנורא, נחש שרף ועקרב, וצמאון, אשר אין-מים; המוציא לך מים, מצור החלמיש. טז המאכלך מן במדבר, אשר לא-ידעון אבתיך: למען ענתך, ולמען נסתך--להיטבך, באחריתך. יז ואמרת, בלבבך: פחי ועצם ידי, עשה לי את-החיל הזה. יח וזכרת, את-יהוה אלהיך--כי הוא הניתן לך כח, לעשות חיל: למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתיך, ביום הזה.

לבין אותו התיאור המפורט בפרק ו' פס' י'-טו'.

י והיה פי יביאך יהוה אלהיך, אל-הארץ אשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב--לתת לך: ערים גדלות וטבת, אשר לא-בנית. יא ובתים מלאים פל-טוב, אשר לא-מלאת, וברת חצובים אשר לא-חצבת, פרמים וזיתים אשר לא-נטעת; ואכלת, ושבעת. יב השמר לך, פן-תשפח את-יהוה, אשר הוציאך מארץ מצרים, מבית עבדים. יג את-יהוה אלהיך תירא, ואתו תעבד; ובשמו, תשבע. יד לא תלכון, אחרי אלהים אחרים--מאלהי, העמים, אשר, סביבותיכם. טו כי אל קנא יהוה אלהיך, בקרבך: פן-יחרה אף-יהוה אלהיך, בך, והשמידך, מעל פני האדמה.

נקודות דמיון בתיאור ארץ ישראל בפרק ו' ובפרק ח' :

הנושא:

בשני הפרקים הנושא העיקרי הוא תיאור המפגש של עם ישראל עם הטוב שבארץ ישראל והסכנות הטמונות במפגש זה.

מי נתן לעם את הארץ:

בשני הפרקים פותחים בקביעה שה' הוא שהביא את עם ישראל לארץ הטובה (לארץ ישראל)

פרק ו' פס' י'

י וְהָיָה כִּי יִבְיָאֵדָּהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶל-הָאָרֶץ

פרק ח'

ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, מִבְּיָאֵדָּהּ אֶל-אָרֶץ טוֹבָה

השפעת הטוב של ארץ ישראל על עם ישראל:

בשני הפרקים מתואר שהארץ גורמת למצב של שובעה שבו האדם לא מרגיש שום חיסרון- "ואכלת ושבעת".

פרק ו' פס' יא'

יא וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל-טוֹב, אֲשֶׁר לֹא-מִלְאָתָּהּ, וּבִרְתַּחְצוּבִים אֲשֶׁר לֹא-חֲצַבְתָּ, כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא-נִטְעַתָּ; וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבַעְתָּ

פרק ח' פס' י'

י. וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבַעְתָּ--וּבִרְכַּתְּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, עַל-הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ.

הסכנה והאזהרה:

בשני הפרקים כתובה אותה אזהרה :

פרק ו' פס' יב

שְׁמֹר לְךָ, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה, אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים.

פרק ח' פס' יא'

יא הֲשֹׁמֵר לְךָ, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם

הסיבה לסכנה:

בשני הפרקים הסיבה לסכנה לשכחת ה' היא רוב הטוב שיושפע על עם ישראל בארץ ישראל.

פרק ו' פס' יא'-יב'

"...וְאֶכְלֶתָּ, וְשָׂבַעְתָּ. יֵב הַשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה..."

פרק ח' פס' יב'

"...פֶּן-תֵּאָכֵל, וְשָׂבַעְתָּ..."

הציווי בתורה:

בשני הפרקים הציווי זהה, לזכור את ה', ליראה אותו ולעובדו.

פרק ו' פס' יב

הַשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה, אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים .

פרק ח' פס' יא'

הַשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְבַלְתִּי שָׁמֵר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם

נקודות השוני בתיאור ארץ ישראל בפרק ו' ובפרק ח':

מתי מתחילה הסכנה:

פרק ו' – מיד בכניסה לארץ

פרק ח'- אחרי זמן ממושך

התמשכות זמן הסכנה:

פרק ו'- חד פעמי בזמן הכניסה לארץ

פרק ח'- מתמשך, לאורך כל שהות העם בארץ

הגורם לשכחת ה'

פרק ו'- הטוב שעם ישראל לא טרחו עבורו, אלא קבלו אותו מה'.

פרק ח' - טוב הארץ הטבעי שהאדם מצליח בפעולותיו.

ייחוס ההצלחה המוטעה

פרק ו' – ההצלחה מיוחסת לאלים של הכנענים שגרו בארץ.

פרק ח'- ההצלחה מיוחסת לאדם עצמו.